Védett erdőfolt a Tarna ölelésében

(Faji sokféleségük alapján védelemre érdemes, elszigetelt társulások Jászdózsa határában)

Barta Alíz
aliz942@gmail.com

Bevezetés

Az ember élete szorosan összefonódik az őt körülvevő növényekkel és állatokkal, még akkor is, ha mára már egy önálló, úgynevezett antropogén környezetet teremtett magának. Aki csak pihenési célzattal látogat ki a természetbe, általában elfelejti, hogy innen származik számos gyógyszer alapanyaga, de itt élnek termesztett, élelmiszert adó növényeink és tenyésztett háziállataink ősei is. Ennek a nagy gazdagságnak az alapja az élőlények sokfélesége, hiszen a különböző környezeti változásokat sokszínű, eltérő, de egymásra utalt génállománya miatt vészelhette át az élő természet. Gyakran nem is gondolná az ember, hogy milyen gazdag flóra- és faunavilággal rendelkezik egy folyóparti gátoldal, és sokak számára az erdő is csak fák halmazának tűnik. Aki viszont nyitott szemmel jár a természetben, könnyen felfedezheti ezeknek az életközösségeknek a rejtett értékeit. Megláthatja azt is, hogy egy gátoldal messze nem homogén: vannak benne fajgazdagabb és fajokban szegényebb foltok, lokálisan elhelyezkedők és intenzíven terjedő növényfajok. Így fedezhetünk fel környezetünkben olyan elhatárolt társulásokat, amelyek mint kis szigetek, egy-egy védett állatnak, növénynek őrzik meg életfeltételeit.

Érdeklődésemet egy ilyen védett terület keltette fel Jászdózsa határában, amelyet az itt élő emberek Pap-erdőnek neveznek, vizsgálatánál, illetőleg alábbi ismertetésénél a saját megfigyeléseim eredményeit összegzem.

Az általam vizsgált két élőhely szorosan összefonódik, hiszen egymás mellett terülnek el. Így fajaik némileg keverednek, de eltérő társulás-jellegük miatt egymás szeparációját is okozzák. Mivel találkozhat az, aki kilátogat ide? Milyen flóra és fauna fogadja? Miért érdemes tudományos szemmel is megtekinteni ezeket az élőhelyeket? Miért fontosak az ilyen biotópok a biodiverzitás megőrzése szempontjából? Ezekre a magamnak feltett kérdésekre igyekeztem választ találni, és tapasztalataimat az alábbiakban megosztani másokkal is.

A vizsgált terület elhelyezkedése

Jászdózsától északnyugatra, a vasúti töltés után nem messze található Pap-erdő földrajzilag az Gyöngyösi-síkhoz tartozik, amelyről először a Szolnok megye természeti értékei című könyvben olvastam. Ebből megtudtam, hogy Bedekovich Lőrinc 1779-ből származó kéziratos térképe is már erdős, bokros területként jelezte ezt a ma alig 3 hektáros, a Tarna folyó árvízvédelmi töltésének mentett oldalán elterülő, szántóföldekkel és holtág-maradványokkal körülvett szigetszerű kis erdőfoltot. Érdekességét és értékét az adja, hogy az Alföld erdőkben egy igen szegény területén maradt fenn, s az eredeti vegetációképet tükröző keményfa-ligeterdő. Az erdőtől egy keskeny nádas-sávon keresztül juthatunk el a gátoldal azon 50-100 m-es szakaszára, mely a partoldal máshol nem tapasztalt növény- és állatfaji gazdagságával szintén kiemelkedik.

A Pap-erdő növényvilága

A botanikailag és zoológiailag a Crisicumhoz sorolt Gyöngyös-Hevesvidék ma már több mint 80%-ban mezőgazdasági művelés alatt áll. Ennél fogva csak kevés természetközeli állapotúnak mondható területtel rendelkezik. Az 1860-as években Janka Viktor neves botanikus innen is publikálta a réti őszirózsát (Aster punctatus – ma Aster sedifolius) és a

magas gyöngyperjét (Melica altissima). Előbbi ma is itt él, az utóbbival sajnos én már nem találkoztam.

Az erdőfolt igen idős fákat is tartalmazó északi része az egykori Tarnát kísérő tölgy- kőris- szil ligetek maradványa, és egyes pusztai (sziki) tölgyesek felé mutatnak rokonságot. Lombkoronájának jellemző fafaja a kocsányos tölgy (Quercus robur) és a magyar kőris (Fraxinus angustifolia), valamint a szinte fává nőtt mezei juharok (Acer campestre). Gyakori a tatárjuhar (Acer tataricum) is. Az erdő peremén elszórtan a mezei szil (Ulmus minor) egyedeivel is összefuthatunk, melynek vörös színű fája igen értékes, de állományait a szijácsszú által terjesztett szilfavészt okozó gomba ma is erősen veszélyezteti.

Az erdőszéli fák alatt megtaláljuk a ligetek jellemző cserjéit, mint a veresgyűrű-somot (Cornus sanguinea), vagy az egybibés galagonyát (Crataegus monogyna), melynek virágai kellemetlenül intenzív trimetilamin illatot árasztanak, viszont a méhek, a viráglegyek, sőt egyes bogárfélék is tömegesen keresik fel. Az erdő bokros szegélynövényzetén átjutva, amelyben kökény (Prunus spinosa), gyepűrózsa (Rosa canina) és kutyabenge (Rhamnus frangula) az uralkodó faj, egy ösvényen befelé haladva, tengernyi borostyán (Hedera helix) közül kandikálnak ki az első virágos növények. A lombfakadás előtti időszakban különböző geofiton és rizómás növények bőségével találkozhatunk. Elszórtan láthatjuk a fürtös gyöngyikét (Muscari racemosum) és nem ritka a feltűnő, sárga virágú salátaboglárka (Ficaria verna) sem. Itt-ott nagy foltokban a széleslevelű salamonpecsét (Polygonatum latifolium) terem. Néhány évvel ezelőtt még kockás liliom (Fritillaria meleagris) is élt az erdő középső részén, de az utóbbi években egyetlen példánya sem bújt elő. Ez a növény bő talajnedvességet kíván, ezért az elmúlt év csapadékos időjárása reményt ad arra, hogy ismét megjelenik.

A tavaszi aspektus jellemző növénye az erdő belső felének alját szőnyegszerűen borító odvas keltike (Corydalis cava), melynek lila és fehér virágú egyedei egyaránt fellelhetők. Nevét belül üreges gumójáról kapta. Rövid életű virágaik március-áprilisban nyílnak, de virágzási idejük nagymértékben függ az

adott év időjárásától. Az odvas keltikék igen érdekes „mintázatát” figyelhetjük meg. Bizonyos helyeken csak egy-egy töve található, máshol viszont szinte egymás gumóját „tapossák”. Virágaikkal együtt ekkor 20-30 cm magasak.

A tavaszi aspektus vizsgálata során mintaterületeket jelöltem ki. A kijelölésnél figyelembe vettem az erdő térszintjét és odvas keltikével való borítottságát. A 2x2 m-es vizsgálati zónákban az odvas keltikék számát, az egyedek nagyságát, virágméretét valamint virágfejeik számát néztem meg.

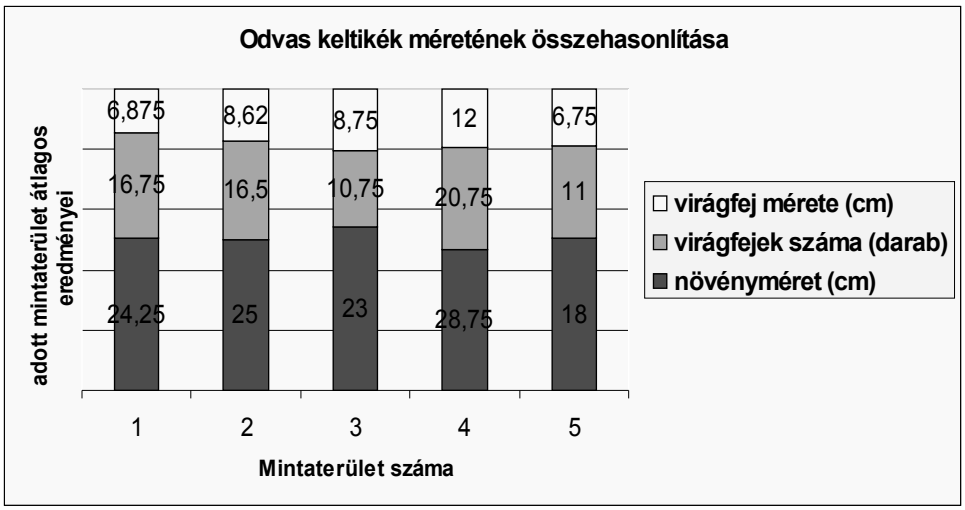

Az első és a második mintaterület értékei az erdőn átvezető ösvény melletti magasabb térszintről származnak. Ezekben a keltikék mellett több, háborgatást tűrő és nitrogénjelző növény – úgymint pl. vérehulló fecskefű (Chelidonium majus), nagy csalán (Urtica dioica) hagymaszagú kányazsombor (Alliaria petiolata) – is terem.

A harmadik és az ötödik mintahely már kissé alacsonyabb területet képviselnek; az ötödik pl. egy régi, mára kiszáradt és majdnem teljesen feltöltődött Tarna-holtágból származik. Cserjékben szegény részek, s az előzőekben megfigyelt lágyszárúak is hiányzanak.

A negyedik az erdő talán legérintetlenebb, magasabb részén mért értékeket mutatja.

A méréseimből készített diagramból a következőket olvashatjuk ki: a magasabb térszín, a taposás mellőzése, a nitrogénben szegényebb talaj (pl. 4. mérési pont) kedvezőbb a keltikék fejlődésére nézve.

A nyáron teljesen zárt lombozat miatt az erdő aljnövényzete szinte csak az erdei turbolya (Anthriscus sylvestris) – mely szintén nitrogénjelző faj – és az erdei szálkaperje (Brachypodium sylvaticum) tömegeiből áll. A vizsgálódások során meggyőződhettem arról, hogy egy természetes erdőfolt, még ha csak pár hektárnyi is, milyen változatos társulásokat produkál az egymást követő aspektusai során.

Az erdő gerinctelen állatvilága

Egy tavaszi este bepillantást nyerhettem a társulás éjjel aktív ízeltlábúinak világába. Ebben segítségemre volt a Jászság elismert lepkésze, Buschmann Ferenc. A fénycsapdázás során a tölgyön élő, többnyire áttelelő lepkefajokkal találkoztunk; főleg Orthosia és Conistra fajok repültek a fényre (közepes- és foltos fésűsbagolyból, illetve változékony- és vörösfejű őszibagolyból láthattam a legtöbb példányt). Hasonló egyedgazdagsággal képviseltette magát a rozsdabarna télibagoly (Eupsilia transversa) is, mely az Eupsilia nemzetség egyetlen hazai tagja. Igazi öröm volt számomra, hogy egy kis pávaszem (Saturnia pavonia) is meglátogatta a lámpafényt. Védett lepkefaj, természetvédelmi értéke 10.000 Ft. A nyár folyamán egyébként azt tapasztaltam, hogy a nappali lepkefajok nem szívesen mennek, illetve tartózkodnak a zárt, árnyékos erdőben.

A meleg, június-júliusi estéken nem ritka az idős tölgyesekhez kötődő védett szarvasbogár (Lucanus cervus). Ezeknek a nagyszerű rovaroknak a fennmaradása érdekében igen fontosak az idős tölgyesek. Természetvédelmi értékük 2000 Ft. Rajta kívül egyszer a nagytermetű, fekete páncélzatú bőrfutrinkával (Carabus coriaceus) is találkoztam, amely szintén védett faj, és természetvédelmi értéke ugyancsak 2000 Ft.

Gerinces állatfajok

Az erdő lombkoronaszintjében számos madárfaj fészkel. Gyakran volt alkalmam látni például az erdei pintyet (Fringilla coelebs), és az örvös galamb (Columbia palumbus) is szívesen tanyázik a nagy fák között. Egy-egy magasabb fa alatt többször találtam bagolyköpetet, de a madarakat még nem volt szerencsém megfigyelni. Vizsgálataim során szinte minden alkalommal hallottam a harkályok kopogását és a vörös vércsék (Flaco tinnunculus) "ki-ki-ki" hangját – különösen költési időben –, melyet néha felvált egy-egy „keerrrl". Az egerészölyv (Buteo buteo) nyávogásszerű „kijjé, hijjé" hangja is megütötte olykor a fülemet. Ezek a nagy madarak legtöbbször olyan erdőkben fészkelnek, melynek közelében nyílt terep van, ahová kijárhatnak táplálékot szerezni. Elsősorban pockokra és egerekre vadásznak. Állandó madarunk, télen viszont rendszerint kóborol. A Pap-erdőben az emlősök osztályába tartozó állatok közül én eddig csak őzet láthattam, egyszer pedig az erdei cickány egy elpusztult példányát találtam az ösvény szélén.

A Tarna Pap-erdő melletti árvízvédelmi gátszakasza

Sajnos az erdő és a vasúti töltés közötti rétet néhány éve felszántották. A helyére ültetett lucernás homogén állománya végképp eltörölte az itt élt réti társulást és csak valamennyire kárpótolhat bennünket az a látvány, amely a Tarna-gátoldal mentett oldalán tárul szemünk elé. E gátoldal talán az utolsó kis színfoltja, egyben menedékhelye a hajdani réti vegetációnak. Buschmann Ferenc elmondásából tudom például, hogy a beavatkozás előtt szép számmal termett itt az orvosi kocsord (Peucedanum officinale), és előfordult a növényhez szorosan kötődő, fokozottan védett nagy szikibagoly (Gortyna borelii ssp. lunata) lepke is.

Növényvilága

A tavaszi társulás elsődlegesen különböző pázsitfüvekből – réti ecsetpázsit (Alopecurus pratensis), angolperje (Lolium perenne), franciaperje (Arrhenatherum elatius), kőperje (Sclerochloa dura), csomós ebír (Dactylis glomerata), közönséges és taréjos tarackbúza (Agropyron repens, Agropyron pectiniforme) – valamint a foltokban megjelenő szarvaskerep (Lotus corniculatus), ligeti zsálya (Salvia nemorosa), tarka koronafürt (Coronilla varia), kaszanyűg bükköny (Vicia cracca) növényfajokból áll. Fokozza a terület tarkaságát az itt-ott látható fehér- és vörös here (Trifolium repens és pratense), a néhol tömegesen megjelenő piros árvacsalán (Lamium purpureum) és a nagylevelű, lósóskának mondott fodros lórom (Rumex crispus). A növények között kesze-kusza szövedéket alkot az apró szulák (Convolvulus arvensis) és egy másik kúszó-kapaszkodó növény, a horgas szőrökkel borított ragadós galaj (Galium aparine) is, mely ilyenkor bontja ki apró, hófehér virágait. Az ekkor megjelenő s mintegy 20-30 tőnyi liláskéken virító réti iszalag (Clematis integrifolia) a terület egyik védett értéke. Könnyen felismerhetjük átellenesen álló hosszúkás-tojásdad leveleiről és bókoló, kékeslila virágfejeiről. Az elvirágzott példányok igen tetszetős, repítőszőrös aszmag-termésekkel rendelkeznek, melyek egy kerekded tollpamacsra hasonlítanak. Védett növény, 2000 Ft-os természetvédelmi értéket képvisel. Az iszalagok közelében feltűnően szép, fehérvirágú növények bújnak meg a fűszálak között. Ez a jácintfélék közé tartozó évelő hagymás növény, az ernyős sárma (Ornithogalum umbellatum), más néven madártej. Ahogy a határozókönyvben olvastam a jellemzését, a szárazabb területek lakója. Valóban, csak a gátoldal egyes részein találtam, de a töltés felső harmadában néhol tömeges. Rokonából, a védett nyúlánk sármából (Ornithogalum pyramidale) ellenben csak 15-20 szál található ezen a rövid gátszakaszon, máshol viszont jóval gyakoribb. Virágfürtjeiben júniustól júliusig gyönyörködhetünk. Védett növény, 2000 Ft-os természetvédelmi értéket képvisel.

A területen néhol összefüggő kis szigeteket alkot a farkasalma (Aristolochia clematitis), melyen megtaláltam a 10.000 Ft-os eszmei értéket képviselő farkasalma lepke (Zerynthia polyxena) hernyóit is, és májusban több imágójával találkozhattam. A tápnövény méreganyagai miatt a lepke hernyója is mérgező, és erre feltűnő színe is figyelmeztet.

Ahogy a tavaszból nyár lesz, megjelennek a gátoldalon a pipacsok (Papaver rhoeas) és a mezei szarkalábak (Consolida regalis) szép virágai, s a piros-lila színkompozícióba a tejoltó galaj (Galium verum) és közönséges gyújtoványfű (Linaria vulgaris) szálai csempésznek egy kis sárga színt. A pipacs és a szarkaláb régi gyógynövényünk, a tejoltó galajnak szintén hasznát vették elődeink, a sajt készítésénél. Szintén gyógynövényként ismert (véralvadásgátló, vizelethajtó, vesetisztító hatású) a mezei zsurló (Equisetum arvense). Ez a növény a vizesebb területeket kedveli, s nem véletlen, hogy inkább csak a gát tövében fordul elő. Kovasav-tartalma miatt régen edények súrolására használták, innen ered a neve is.

Egyes helyeken, ahol a nitrogénkoncentráció magasabb a talajban, a nagy csalán alkot „félelmetes" sávot. Ez a növény ugyanis érintéskor a speciális fullánkszőreivel különböző hatóanyagokat juttatnak bőrünkbe, melyek helyi, gyulladásos-allergiás reakciót váltanak ki. Máshol a mogyorós lednek (Lathyrus tuberosus), az orvosi kecskeruta (Galega officinalis) vagy a mezei iringó (Eryngium campestre) „állja utunkat", megint máshol a mezei varfűnek (Knautia arvensis) és a vajszínű ördögszemnek (Scabiosa ochroleuca) szép fejecskéi ringanak a szélben. A kisebb termetű növények képviselői a liba- és homoki pimpók (Potentilla anserina, P. arenaria). A hamuka (Berteroa incana) fehér virágai már messziről felhívják magukra a figyelmet. Derült napokon a mezei katáng (Cichorium intybus) kék virágaiban is gyönyörködhetünk, amelyek borult időben sajnos összezárják előlünk szirmaikat. Zsenge leveleit egykor salátaként fogyasztották, emellett epe- és májbántalmakra is ajánlott volt. A múlt században a nemesített változatát kávépótlónak termesztették; pirított és megőrölt vastag

karógyökeréből készítették a cikóriakávét. Ha a sok tarkaság leköti a figyelmünket, és nem vesszük észre, hogy ránk esteledett, akkor felhívja erre a figyelmünket a szirmait ekkor bontogató fehér mécsvirág (Melandrium album).

A területet végigpásztázva már messziről fölfedezhetjük a héjakút mácsonya (Dipsacus laciniatus) magasra ágaskodó szárait, melyhez később a fehér szamárkenyér (Echinops sphaerocephalus) összetéveszthetetlen virágzata is társul. A szántóföldde l határos részeken különösen gyakoriak a bojtorján szerbtövis (Xanthium strumarium) terebélyes példányai.

Őszre a sárga és a lila szín lesz az uralkodó. Az előbbit a gilisztaűző varádicsnak (Chrysanthemum vulgare), az orvosi somkórónak (Melilotus officinalis) és aggófűféléknek, utóbbit a mezei aszat (Cirsium arvense) és útszéli bogáncs (Carduus acanthoides) egyedeinek köszönhetjük. A sárga színt erősíti az akár 100-130 cm-es magasságot is meghaladó szöszös ökörfarkkóró (Verbascum phlomoides), melynek újabb és újabb virágai a virágtengely csúcsán folyamatosan jelennek meg a növény haláláig. A terület növényei között itt-ott elterpeszkedik egy-egy terjőke-kígyószisz (Echium vulgare) is, melynek álfürtös virágzatában az ülő virágbimbók kezdetben rózsaszínűek, később égszínkékre változnak. A fű közül kimagasló növény a bíborpiros füzérvirágzatáról és elfásodó száráról könnyen felismerhető vesszős füzény (Lythrum virgatum). Augusztusig gyakran találkozhatunk az elég nagy tömegben található sarlófű (Falcaria vulgaris) példányaival: megkeményedett, elszáradt hajtásai néhol elborítják a gátoldalt. Az ősz beköszöntét jelzi két igencsak tetszetős növény; a 2000 Ft-os természetvédelmi értéket képviselő pettyegetett (réti) őszirózsa (Aster sedifolius), és a jórészt elszáradt pázsitfüvek között üde színfoltként megjelenő, halványlila virágú őszi kikerics (Colchicum autumnale). A kikericsnek tavasszal csak leveleit figyelhettem meg, ilyenkor viszont a rózsaszín lepelleveleiben gyönyörködhettünk. A növény, de főként a hagymája erősen mérgező kolchicint tartalmaz, mely a sejtek osztódását gátolja.

A korábban bemutatott Pap-erdő nem csak elszigeteli és határolja a gátszakaszt, de olyan növényekkel is gyarapítja, melyek a gátoldal más pontján nem jelennek meg. Az erdő széléről indult hódító útjára a gyepűrózsa. Áltermése a magas C-vitamin tartalmú csipkebogyó. Csonthéjas, kék színű termése van az egyébként az erdő szélét szinte tövises falként körülölelő fás szárú cserjének, a kökénynek. A környező növényeken támaszkodva fátyoltársulást alkot a vadmálna vagy hamvas szeder (Rubus caesius), melyhez az ősszel virágzó süntök (Echinocystis lobata) is társul. A gátoldal vegetációjának sokféleségét olyan fajok is növelik, amelyek – szerencsére – csak egy-két egyeddel képviseltetik magukat. Ilyen például a keskenylevelű ezüstfa (Elaeagnus angustifolia), és a sokfelé terjedőben lévő gyalogakác (Amorpha fruticosa). Mindkettő tájidegen faj, és invazív tulajdonságaik miatt nem szerencsés a területen való megjelenésük. A fekete nyár (Populus nigra) egyedeit viszont nagy becsben kell tartani, mert a gazdasági célból ültetett nemes nyárral (Populus x. „euramericana”) könnyen hibridizálódik. Így a fekete nyár fajtiszta példányával egyre ritkábban találkozhatunk. Az itt megtalálható magányos csoport szolgálhatja a fafaj helyi fennmaradását is.

A töltés állatvilága

Az igen változatos növényvilág kiveszi a részét abban is, hogy az itt megjelenő állatok ne csak táplálkozni járjanak a területre, hanem búvó- és fészkelőhelyet is találjanak maguknak. A terület vizsgálata közben számos törzs egyedeivel találkoztam. Egy részük csak „átutazó” volt a területen, mások itt töltötték életüket. A legfajgazdagabb törzs természetesen itt is az ízeltlábúaké.

Gerinctelen állatfajok

A pókszabásúak közül különösen figyelemre méltó a védett szongáriai cselőpók (Lycosa singoriensis), mely a farkaspókok legnagyobb hazai képviselője. Csak elvétve találkoztam vele, mert

a földbe függőlegesen vájt üregében él, s nem sző hálót. Természetvédelmi értéke 2000 Ft. A magasabb növények között viszont igen sok fogóhálót készítő, vagy virágkelyhekben vadászó pókfajt fedeztem fel. Sikerült megfigyelnem a koronás keresztes pókot (Araneus dladematus), mely egy vele közel megegyező nagyságú gyűrűs-szövő lepkével hadakozott. Más alkalommal a közönséges virágkaroló pók (Misumena vaita) egy szénalepke testnedveit szívogatta. Fekete-sárga harántsávjairól és hatalmas utótestéről könnyű felismerni a darázspókot (Argiope bruennichi), mely épp egy sáskából lakmározott ott jártamkor. A fűszálak hegyén pókfonálból szőtt „bölcsők" mutatják hogy a mérges dajkapók (Cheiracanthium punctorium) is lakója a gátoldalnak.

Az imént táplálékként emlegetett lepkék egy részét hernyó alakban is megtaláltam. Így a farkasalmalepkéjét (Zerynthia polyxena) a farkasalmán, a nappali pávaszemét (Inachis io) a nagy csalánon, a sakktábla lepkéjét (Melanargia galathea) a tarackbúzán. Egy vadmurkon (Daucus carota) egy zöld, fekete és vörös csíkozású tarka hernyót, a fecskefarkú lepke (Papilio machaon) lárváját találtam meg. Nagy valószínűség szerint a tömegesen megjelenő közönséges boglárkalepkék lárvái is ezen a területen élnek, hiszen tápnövényeik (szarvaskerep, koronafürt, lóhere stb.) itt bőséggel találhatók. A boglárkalepkék mellett gyakran láthattam, amint az acélszínű csüngőlepke (Zygaena filipendulae) is szívogatja a virágok nektárját. A csüngőlepkék hernyói szintén a gyepszint apró növényein, főleg lóhereféléken élnek, és a növények alatt telelnek át. Egy nádszálon láttam a nagy tűzlepkét (Lycaena dispar) is, melynek természetvédelmi értéke 50.000 Ft. A gyakori szemeslepkék és szénalepkék képviselői mellett a közönséges tarkalepke (Melitaea athalia) szintén lakója e kis területnek. Az aszat- és bogáncsfélék nagy számának köszönhetően az igen sebes röptű bogáncslepke (Vanessa cardui) ugyancsak megtalálja életfeltételeit.

A Tarna közelségének köszönhetően az Odonata rend (Szitakötők) néhány faja is kijár táplálkozni a gátoldalra. Alkalmanként egy-egy óriás szitakötő (Anax imperator) cikázott el mellettem. Lapos, kék potroháról már nagyobb távolságból is

könnyen észre vehető a hím vizipásztor (Orthetrum cancellatum), mely rendszerint magas növényen, vagy kiálló ágon „ücsörögve" védi területét. Nemcsak a gátoldalon, de még a Pap-erdő világosabb széli részein és tisztásain is többször találkoztam a sávos szitakötővel (Calopteryx splendens), és a piros potroháról szintén biztosan felismerhető alföldi szitakötővel (Sympetrum sanguineum).

Gerinces állatok

Az erdőhöz viszonyítva kimagasló a terület gerinces-állat állománya. Gyakran szemem elé kerültek itt kétéltűek, hüllők, madarak, de még az emlősök osztályának egyes képviselői is. Több esetben nem is az élő állat megfigyeléséből, hanem halott teteméből [pl. vízisikló (Natrix natrix)] vagy tojásaiból, gyakran csak a hangjából következtettem egyesek jelenlétére. Szinte minden alkalommal találkoztam fürge gyíkkal (Lacerta agilis). Az erdőn kívüli holtág-darab vizéből rendszeresen kihallatszott a vöröshasú unkák (Bombina bombina) és kecskebékák (Rana klepton esculenta) hangja. A nádszálak között zöld levelibékát (Hyla arborea) sikerült látnom. A madarak közül az ártéren kívül erre a területre járt leginkább táplálkozni a közeli faluban fészkelő fehér gólya (Ciconia ciconia). Szeptemberben a barna rétihéja (Circus aeruginosus) és az egerész ölyv fiatal egyedeit láttam körözni. Utóbbiak a Tarna mentén költenek, és a területre olykor-olykor vadászni látogattak. Egy-egy ízben tövisszúró gébicset (Lanius collurio) és jégmadarat (Alcedo atthis) is volt szerencsém megpillantani. A közeli vasúti közlekedés miatt gyakran figyelhettem meg vörös vércsét, mely a vonat által felriasztott ízeltlábúakra vadászott. Jó példáját mutatja ez annak, hogy az élőlények mennyire képesek alkalmazkodni az őket ért antropogén változásokhoz.

A falu közelsége miatt csak a hajnali órákban találkoztam egy-egy őzzel (Capreolus capreolus) illetve mezei nyúllal (Lepus europaeus), melyeket a szomszédos lucernatábla (az egykori rét) csábított. A tavalyi (2009) évben egy nagy kócsag (Egretta alba)

az egész telet a Tarna mellett töltötte, többször is találkoztam vele ezen a gátszakaszon.

Következtetések

A biodiverzitás alacsony szintje sérülékenységet, fajok kipusztulását eredményezheti. Különösen igaz ez akkor, ha az egyes fajok genetikai diverzitása ugyancsak kicsi. Ugyanakkor számos esetben egy elszigetelt élettér kis fajszámú populációja biztosíthatja egy faj fennmaradását, mint ahogy azt korábban a fekete nyár példáján említettem. A lepkék esetében is az tapasztalható, hogy védett élőlényeink számos növényen megtalálhatók, így az ő szempontjukból is lényeges a biodiverzitásnak, mint faji diverzitásnak a megléte. Az ilyen (mező)gazdaságilag látszólag „értéktelen" területek, ha megismerjük a rajtuk élő flórát és faunát, és megőrizzük őket, máris hasznossá válnak, s nem csak az élővilág szempontjából.

Az így szerzett tudást, az élőlények egymásra utaltságának ismeretét, a környezethez való alkalmazkodó képességüket, a folyamatosan változó környezet élőlényekre gyakorolt hatásait ökogazdaságokban, permakultúrákban hasznosíthatjuk. Ilyen „biopeszticid" lehet például a virágkaroló pók a tripszek ellen, mint ahogy azt egyes kísérletekből tudjuk. A mezőgazdasági területek túlzott térhódításának következtében a sokféleség megőrzésének nem csak a védett állatok és növények, hanem az ember is hasznát látja. A biodiverzitás minden szinten eredményes stratégiának bizonyult a bioszféra hosszú fejlődése során. Nyugodtan mondhatjuk, hogy ez az egyetlen igazán jó példa a fenntartható fejlődés (sustainable development) megvalósítására.

Sokan mégsem tisztelik a természet e védett szegletét. Fém-(sörös)-dobozokat, műanyag flakonokat találok minden alkalommal elszórtan, nylon zacskók lobognak felakadva a gyenge ágakra, derékban frissen elvágott fákat pillantok meg, melyek a falopás áldozatai lettek. A gátról szemlélve a szántóföldek szinte fojtogatják az erdőt. Már ez is elszomorító látvány, az emberi környezetszennyező nemtörődömség pedig

elkeserítő jövőnk szempontjából. Mondjuk mindezt annak tudatában, hogy a jászdózsai Pap-erdő 1987-ben Endes Mihály tanulmánya és javaslata alapján (Szolnok-megyei Tanács V.B. mint I. fokú természetvédelmi hatóság határozata alapján) helyi jellegű védettséget nyert.